

michael collins

ZDA režija Neil Jordan

Problem Irske se je začel v zgodnjem 12. stoletju, ko je katoliška Irska prišla pod angleško gospodstvo. Stopnjeval se je v 17. stoletju, ko so Angleži irskim upornikom zaplenili zemljo in jo razdelili protestantskim *landlordom*, severni del pa kolonizirali s škotskimi puritanci. Eskaliral je konec 18. stoletja, ko se je Irska državnopravno popolnoma vključila v Združeno kraljestvo Velike Britanije in Irske. Takrat se je začelo irsko nacionalno gibanje, katolikom je bila priznana politična enakopravnost, ne pa tudi samouprava. Ob koncu 19. stoletja so irski zakupniki sicer postali lastniki zemlje, do popolne samostojnosti pa je bilo še daleč. Za to se je borilo gibanje Sinn Fein (Mi sami), ki ga je vodil Eamon De Valera. Leta 1916 je bila njegova vstaja popolnoma zatrta. De Valera se je za kratek čas umaknil v ZDA, na Irskem pa je ostal njegov največji privrženec Michael Collins. Film se torej začne dobrih 700 let po angleški okupaciji Irske. Začne se pravzaprav z rojstvom Irske Republikanske Armade, z ustanovitvijo bojne skupine, ki jo je leta 1919 formirala ilegalna irska vlada.

Toda samo vprašanje konstituiranja ilegalnega odpora bi bilo za film, ki mu je bil podeljen zlati lev, zagotovo preveč lahkotna naloga. Jordan gre namreč dlje in zareže v temeljno cepitev znotraj IRA – na vladno strujo in na levo krilo, ki ga je vodil De Valera, odločen nasprotnik kompromisnega predloga, da bi Severna Irska ostala pod okriljem angleške krone.

Z nepristajanjem na dominion S Irske, o čemer se je odločalo leta 1922 v Londonu, ko je bila sicer potrjena irska republika (brez S Irske), so anglo-irski odnosi ostali do danes tako rekoč nespremenjeni, s tem pa tudi vloga ilegalne organizacije IRA, ki se še vedno bori za takrat nedoseženo združitev.

Po tej introdukciji naj bi bil Michael Collins tisti, ki ni bil pristaš radikalne zahteve po samostojni Irski, saj je bil leta 1922 na pogajanja v London poslan prav on. Toda po Jordanovi interpretaciji, ki jo težko sprejmemo kot zgolj romaneskno opravičevanje, saj mu je bila prva naloga, ki si jo je zadal že v mladosti, prav literarna in zgodovinska obravnava lika Michaela Collinsa. Torej: po režiserjevem videnju je bil Michael Collins večji borec, retorik, strateg in celo diplomat, kot sam De Valera. Še več, De Valera ga je izrabil potem, ko je spoznal, da ogroža njegovo moč. Zakaj? Rekla sem, da se je Eamon De Valera po zatrti vstaji leta 1916 umaknil v Ameriko. Michael Collins, ki ga takrat Angleži niso ustrelili, je prevzel njegovo mesto. Njegova desna roka je bil Harry Boland (Aidan Quinn) – povsem enakopravna, enakočutna in enako senzibilna, torej komplementarna figura; konec koncev, oba sta bila zaljubljena v isto dekle – Kitty (Julia Roberts). Še več, isto dekle je bilo zaljubljeno v oba fanta. Resda nekaj časa enakočutno, enakopravno in enako senzibilno, a po premisleku in odhodu Harryja v Ameriko je Kitty razcep prekinila v prid Michaelu Collinsu. To sicer ni razdrlo prijateljstva med Collinsom in Harryjem, saj se je v tistem času razcep lahko dogajal zgolj v imenu idej, ne pa ljubezni. Michael je Kitty celo opomnil, naj se nikar ne zaljubi vanj, vedoč, da je izguba vedno bolj boleča od pridobitve. Sicer tega nista ne on ne ona vzela za sveto, je pa res, da je bila za vse takrat sveta le revolucija. Odpor je namreč rastel premosorazmerno z repersijo, ki jo je angleška oblast izpilila do te mere, da je imel lahko kasnejši nacizem – ali stalinizem – dovolj uporabnih referenc. V času De Valerove odsotnosti je Michael Collins pridobil moč – z jasnimi, retorično bravuroznimi, pokončnimi in pogumnimi nastopi, na katere se je vozil z biciklom. Med ljudmi ni bil le z besedo, temveč tudi z jekleno pestjo: bil je izvrsten gverilsko-vojaški strateg. In taktik. Njegova prednost je bila namreč njegova brezosebnost, saj je poskrbel, da so iz arhivov izginile vse njegove fotografije. V tem trenutku vstopi De Valera. Čuti, da mu Collins odzira moč in karizmo voditelja. Tako si namreč

Michael Collins razlaga Eamonovo odločitev, da mora leta 1922 na pogajanje z Angleži odpotovati prav on. Pravzaprav se teže te odločitve zave šele potem, ko se vrne z diplomatskih pogovorov v Londonu, kjer Irski ne iztrži popolne samostojnosti, temveč mora pristati na prisotnost angleške krone v severnem delu. De Valera je vedel, da je bila taka ponudba tudi edina možna in da več ne bi dosegel nihče – ne Collins, ne on. Zato je De Valera ostal doma, Collins pa je dobil svoj obraz: dobil je fotografijo. Irska vlada je sicer pristala na kompromis, de Valera pa je odšel v ilegalno. Collins je ostal sam – tudi brez Bolanda. Imel je Kitty, del parlamenta in prepričanje, da je delna svoboda vseeno več vredna kot neprestan boj. Računal je na nadaljnjo diplomatsko pogajanje, ki naj bi nadomestilo ilegalno, teroristično, subverzivno in odporniško dogajanje. Mogoče bi res lahko bilo tako. Mogoče bi bilo v tem primeru danes na Irskem drugače. Toda de Valerova frakcija je mislila drugače. In ga je zato tudi ubila. Ta film piscu ne odpira tistih klasičnih oken, ki zrejo na filmske stilizme, montažne spoje sekvenc, interpretacije, kadiranje, šivanje in občutenje. Vse to sploh ni diskutabilno ali nekorektno – razen v kolikor ne odmislimo epskega videnja skoraj nekompromitiranega lika; ta se nam v obliki preveč romantizirane podobe kar prehitro vsili, ne da bi pomislili, da asociacijo na romantizem prižgemo takoj, ko pred nami umre lik Kristusovih let. Jordanov film je sicer res narejen kot spektakel, v katerem se takoj razbere ameriški in ne le irski kapital. Toda irski kapital ne bi nikoli proizvedel glamourja, ki ga tovrsten ep potrebuje. Liam Neeson se ne prekrije s Collinsom le zato, ker je personifikacija schindeljevskega dobrega, temveč tudi zato, ker ima robustno roko, bojevniku ustrezno korpulentnost in hkrati toplino preciznega pogleda. In ker je tudi sam Irec. Pri Juliji Roberts imamo sicer slabše asociacije in bi zato lahko umanjala, a vendarle se pridno in dovolj hladno drži ob strani. Res je De Valera – Alan Rickman – preveč šolsko budističen, zato pa sta Harry Boland, sploh pa Stephan Rea (pomotoma zaljubljen pripadnik IRA v **Igri solz**) magistrska. Hočem reči, da o tem filmu nima smisla govoriti zgolj v domeni filmskega, temveč v kontekstu spregovorjenega. In prav zaradi slednjega je film že imel – in bo imel še – mnogo komentarjev. Sploh so se ga lotili še preden je nastal. Desničarji so mu očitali, da gre za uslugo irski republikanski armadi in hud napad na Veliko Britanijo. Republikanci pa so Jordanu zamerili, da glorificira človeka, ki so ga sami zahrbtno ubili. Vsekakor je spomin na Collinsa nekaj, kar je bilo dolgo potlačeno, vsaka potlačitev pa ima svoje ne- ali za-vedne razloge. Po filmu sodeč, je tej potlačitvi botrovalo zavedanje, da so bili post-collinsovi politiki v primerjavi z njim pravi pigmejci. Pravzaprav je vprašanje, ki ga odpira Collinsovo delovanje, vezano na občo dilemo pristajanja na kompromis v imenu miru. Zato ni toliko pomembno, kaj je Collins počel, temveč kaj bi, v kolikor bi dlje živel. V slednjem primeru se angleška kritika sprašuje, če nemara danes ne bi v Londonu živeli bolj mirno in brez strahu. Ob tem pa pozabi na vprašanje, ki ga ravno tako lahko postavijo na drugi strani, recimo v Belfastu. Zato odgovor, ki ga je na tiskovki izrekel Stephen Rea, ko so ga vprašali, kje bi najraje gledal film (v Londonu, Dublinu ali Belfastu) ni bil nepomemben: odločil se je za Belfast.

M. Š.

Liam Neeson